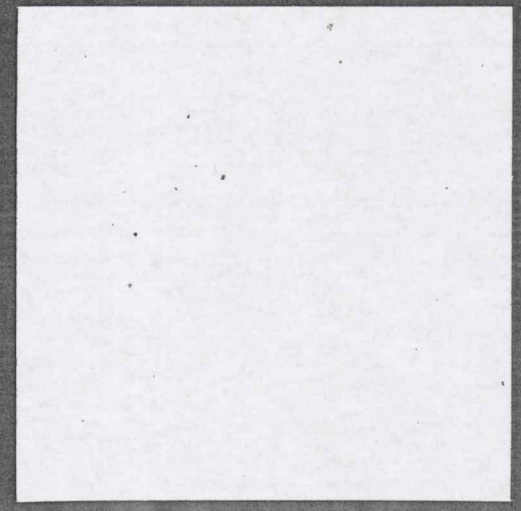
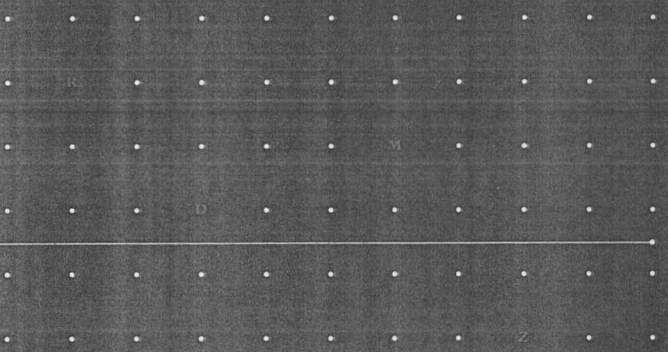

IO-205
C-2
21-02-2007

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

datum in procedure: 18 juni 2004

datum aanwijzing: 21 februari 2007

errata:

TOELICHTING

bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermd stadsgezicht **Berkeloord**
gemeente Lochem (Gelderland)
ex artikel 35 Monumentenwet 1988

Foto: Lochem, Berkeloord 1997

LOCHEM, BERKELOORD

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project is ook de stedenbouw uit de periode 1850-1940 landelijk geïnventariseerd. Het besluit tot aanwijzing van Berkeloord te Lochem als beschermd stadsgezicht vloeit voort uit deze inventarisatie.

INLEIDING

In het zuidoostelijk gedeelte van Lochem, even buiten de historische stadskern, bevindt zich een villagegebied dat in de periode 1880-1910 tot stand is gekomen. Het gebied bestaat uit drie samenhangende onderdelen: de Nieuweweg (ontstaan vanaf circa 1880), de Haitsma Mulierlaan (vanaf circa 1900) en het villapark Berkeloord, gevormd door het oostelijke deel van de Haitsma Mulierlaan en de Marinus Naefflaan (ontstaan vanaf circa 1910).

Het villagegebied is in fasen ontwikkeld op initiatief van een aantal Lochemse particulieren c.q. ondernemers. Na aankoop van de gronden in het gebied (gelegen in de nabijheid van de Berkel en het landgoed De Cloese) hebben zij, deels individueel en deels samenwerkend in een maatschap, wegen aangelegd met daaraan bouwpercelen voor grotere en kleinere villa's. Daarmee speelden zij in op de toenemende aantrekkingskracht die Lochem uitoefende op welgestelden van buiten. Als woonplaats kwam Lochem aan het einde van de 19^e eeuw steeds meer in trek vanwege de landschappelijk fraaie omgeving en de aanwezige spoorverbindingen. Ook het toerisme kwam in die periode in Lochem op gang.

Vanaf het einde van de 19^e tot het begin van de 20^e eeuw werden op de percelen aan de Nieuweweg en het westelijk gedeelte van de Haitsma Mulierlaan vrijstaande en dubbele villa's gebouwd in opdracht van Lochemse notabelen en welgestelden van buiten. Tevens werd een tweetal hotels gerealiseerd. Ten oosten van dit gebied werd omstreeks 1910 in opdracht van Marinus Naeff het villapark Berkeloord aangelegd. Hier verschenen grote villa's op zeer ruime percelen, gelegen binnen een fraaie parkaanleg met een tweetal vijvers. Ook hier werd een hotel gebouwd, aan de Berkel in de noordoosthoek van het villapark.

Het villagegebied Nieuweweg/Haitsma Mulierlaan/Marinus Naefflaan vormt een sterk samenhangend geheel, waaraan de fasegewijze ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis nog goed is af te lezen. Karakteristiek zijn de stedenbouwkundige opzet, het groene karakter en het gevarieerde bebouwingsbeeld van vrijstaande en dubbele villa's met een vaak hoogwaardige architectuur.

Het gebied Nieuweweg/Haitsma Mulierlaan/Marinus Naefflaan vormt een goed herkenbaar gebleven voorbeeld van een villagegebied uit het einde van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw, dat van bijzondere waarde is. Onder meer vanwege de ligging bij een relatief kleine 'plattelandstad' op ruime afstand van grotere steden (*kaart 1*).

ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

Situatie tot circa 1880

Lochem is een van oorsprong plattelandstadje, gelegen tussen de rivier de Berkel in het noorden en de hellingen van de Paasberg en de Lochemerberg in het zuiden. Tot omstreeks 1880 bevond de bebouwing van Lochem zich grotendeels binnen de grachten van het oude vestingstadje. Daarbuiten bevond zich verspreid staande bebouwing langs de wegen, die vanuit het stadje in diverse richtingen uitwaaierden, met een kleine concentratie van bebouwing op de samenkomst van wegen aan de Nieuwstad.

In de tweede helft van de 19^e eeuw kwam een aantal voor Lochem belangrijke voorzieningen tot stand, waaronder de gasfabriek in 1862, de spoorlijn Zutphen-Hengelo in 1865 en het post- en telegraafkantoor. In samenhang hiermee werd een verdere industriële ontwikkeling in Lochem in gang gezet. Zo werd in 1867 de drijfriemen- en leerfabriek van de gebroeders Naeff opgericht. De firma Gebr. Naeff was decennialang een van de belangrijkste werkgevers in Lochem.

De verbeterde verbindingen en de groeiende industrie leidden tot een toename van het aantal inwoners. Op initiatief van stadsarchitect J. Bosch werd omstreeks 1880 een begin gemaakt met de uitbreiding van de stad buiten de wallen. Ten zuiden van de stad werden vervolgens de eerste arbeiderswoningen gebouwd.

In deze periode, omstreeks 1880, werden bovendien plannen ontwikkeld voor de aanleg van een stoomtramverbinding van Deventer via Lochem naar Borculo. De komst van de tram vormde een belangrijke impuls voor de verdere industriële en ruimtelijke ontwikkeling van Lochem. Het vormde de feitelijke aanzet tot het ontstaan van een villagegebied ten zuidoosten van het stadje, waarop in de volgende paragrafen nader wordt ingegaan.

De aanleg van de Nieuweweg (1880-1900)

Tuin- en landbouwgebied (kaart 2)

Het gebied ten zuidoosten van de oude vestingstad, gelegen tussen de Berkel en de Zwiepseweg, bestond omstreeks 1880 grotendeels uit tuin- en landbouwgrond, verdeeld in overwegend kleine percelen. De meeste burgers van Lochem hadden destijds een perceel buiten de grachtengordel als tuin, akker of weide in gebruik. Het gebied was geheel onbebouwd, met uitzondering van de boerderij De Koppel. Deze bevond zich even ten zuiden van de 'weg over de Pillink', een zandpad dat vanaf het stadje dwars over de akkers en velden in de richting van de Keppelsbrug liep, waar men de Berkel kon oversteken in de richting van het landgoed De Cloese.

Aankoop van gronden

Omstreeks 1880 werd het tracé van de nieuwe tramverbinding Deventer-Lochem-Borculo vastgesteld, die dwars door deze tuin- en landbouwgebieden ten oosten van het stadje zou lopen. Voor een aantal Lochemse inwoners c.q. ondernemers vormde dit de aanleiding om gronden aan en nabij dit deel van het tracé aan te kopen.

Deze personen waren:

- Willem Octavius Kerkhoven, een rentenier uit Twello die in 1878 in Lochem was gaan wonen;
- de gebroeders Gerrit, Marinus en Nicolaas Naeff, directeurs van de drijfriemen- en lederfabriek Gebr. Naeff uit Lochem;
- de gebroeders Albert Jan, Hendrik Jan en Herman Reerink, eigenaren van de aannemersfirma Gebr. L. en A.J. Reerink en Zoon uit Lochem.

Bovengenoemde heren kochten deels individueel en deels gezamenlijk gronden aan. Gezamenlijk optredend noemden zij zich aanvankelijk 'De Vennootschap'. In 1882 richtten zij samen een maatschap op, die zij 'De Lochemse Bouwvereniging' noemden. Doel van hun samenwerking was langs het tracé van de trambaan, oostelijk van het stadje, een nieuwe weg aan te leggen (de latere Nieuweweg) met aanliggende bouwpercelen, bestemd voor grotere en kleinere villa's.

Daarmee speelden zij in op de potentie die Lochem had om zich te ontwikkelen als aantrekkelijke woonplaats voor welgestelden, gelegen in een fraaie landschappelijke omgeving en met goede verbindingen (trein, tram) met de ruime omgeving, onder andere met Zutphen, Deventer en Hengelo. De Lochemse Bouwvereniging is een voorbeeld van een maatschap, opgericht door 'liberale grootburgers', een invloedrijke klasse uit de laat 19^e-eeuwse maatschappij. Deze klasse, waarin ondernemers sterk vertegenwoordigd waren, was in die periode in Nederland onder meer actief op het gebied van de ontwikkeling van villaparken en de realisatie van maatschappelijke voorzieningen, zoals schouwburgen. Naast maatschappij-ideologische motieven speelde het winstoogmerk daarbij een belangrijke rol.

De eerste gronden in het gebied, gelegen aan het zuidelijk uiteinde van de huidige Nieuweweg, waren al eerder door de heer Kerkhoven aangekocht. In het noordelijk deel van de Nieuweweg voerde Marinus Naeff een actief aankoopbeleid, deels voor zichzelf en deels voor de firma Gebr. Naeff. In de jaren 1880-1881 liet Naeff hier (ongeveer op de plaats waar later hotel Stad Lochem werd gebouwd) een leerlooierij en een lijmfabriek bouwen. De overige gronden aan en nabij het tracé van de toekomstige trambaan werden vervolgens gezamenlijk door De Lochemse Bouwvereniging aangekocht.

Overname van de weg door de gemeente

In 1882 richtte De Lochemse Bouwvereniging het verzoek aan de gemeente om de door hen aangelegde weg over te nemen. De gemeente ging op dit verzoek in 'overwegende, dat het wenschelijker moet geacht worden, dat dergelijke werken van wege de gemeente worden aangelegd en onderhouden dan dat dit door particulieren geschied, te meer ook met het oog op een beter toezicht dat van wege de gemeente daarop kan gehouden worden'.¹

De gemeenteraad nam in maart 1882 het besluit om de weg vanaf 'den Rijksgrindweg van Lochem naar Goor over den Pillink, Koppel en Hoogen Enk, aansluitende op den grindweg van Lochem naar Zwiep' over te nemen.

¹ Uit: verslag vergadering gemeenteraad d.d. 28 maart 1882.

Daarbij stelde zij als voorwaarde dat de weg door de gemeente werd 'hard gemaakt, bepoet en verlicht'.² Ook werd onder meer als voorwaarde gesteld dat de langs de straat te stichten woningen gebouwd zouden worden volgens de door Burgemeester en Wethouders aan te geven rooilijn.

Kort na overname van de weg door de gemeente besloot de familie Naeff de lijm- en leerfabriek te verplaatsen naar de Larenseweg. Zij achtte de fabriek, die bovendien stank veroorzaakte, niet langer gepast in deze omgeving. Op de plaats van de fabriek werd vervolgens omstreeks 1882 het hotel Stad Lochem gebouwd. Daarmee werd ingespeeld op het toerisme dat in deze periode op gang kwam en dat vooral welgestelde gasten naar Lochem trok. Hotel Stad Lochem ontwikkelde zich vanaf het eind van de 19^e eeuw tot - ook landelijk - een van de voornaamste en meest bekende hotels.

Verkoop van percelen en bouw van villa's

Vanaf 1882 hebben de heren Kerkhoven, Naeff en Reerink hun gezamenlijke bezittingen verkocht c.q. verdeeld. De door de gemeente overgenomen weg werd verhard en aan weerszijden beplant met beuken en lindenbomen. De tramlijn, gelegen aan de westzijde van de weg, werd in 1885 in gebruik genomen.

In een vrij snel tempo verrezen in de periode 1883-1900 villa's aan de Nieuweweg, die - zoals bepaald in het raadsbesluit - allemaal in één rooilijn evenwijdig aan de weg werden gesitueerd. De gebroeders Reerink, die deel uitmaakten van De Lochemse Bouwvereniging, hadden een groot aandeel in de bouw van de villa's.

De familie Naeff liet zelf een aantal villa's bouwen aan het noordelijk gedeelte van de Nieuweweg, waaronder de villa Elysium (omstreeks 1885) en de villa's De Pillink. Deze twee grote villa's werden in 1900 gebouwd, naar ontwerp van de architect Nicolaas Molenaar. De villa's werden gesitueerd binnen een parkachtige tuinaanleg, omsloten door een waterpartij.

² Idem noot 1.

Aan het uiteinde van een oprijlaan vanaf de Nieuweweg werd in 1884 het huis De Koppel gebouwd, dat eveneens door Nicolaas Molenaar was ontworpen. Opdrachtgever was Johan Alexander Staring, secretaris van het Waterschap van de Berkel. Het huis werd gebouwd op de plek van de voormalige boerderij De Koppel, die in 1874 was afgebroken. Het huis kreeg een markante situering op de samenkomst van een drietal lanen, die vanaf het huis naar de omgeving liepen (respectievelijk naar de Nieuweweg, de Zwiepseweg en de 'weg over de Pillink').

Min of meer tegenover de oprijlaan naar 'De Koppel', in de knik van de Nieuweweg, werd omstreeks 1900 een tweede verblijf voor toeristen gebouwd: het pension Aurora, gevestigd in een voorname villa met veranda. Omstreeks 1940 is dit pension overgegaan in het huidige hotel Hof van Gelre.

Aan het zuidelijk deel van de Nieuweweg liet de heer Nairac, die destijds burgemeester van Barneveld was, omstreeks 1885 drie villa's bouwen (de villa's Gruno, Damiate en Berlage). Hiervoor trok hij de nog jonge architect H.P. Berlage aan. Berlages werkzaamheden in Lochem zijn het gevolg van de aanwezigheid van een neef van hem, H.P. Berlage Thomaszoon, die sinds 1881 in Lochem woonde en die de architect hier introduceerde.

Op de hoek van de Nieuweweg en de Kastanjelaan werd in 1887 een rooms-katholieke kerk gebouwd in neogotische stijl, ontworpen door de Lochemse architect J. Bosch. Deze kerk heeft omstreeks 1958 plaatsgemaakt voor een nieuwe kerk in een modern-zakelijke stijl.

Omstreeks 1900 waren de meeste percelen aan de Nieuweweg bebouwd. Behalve vrijstaande villa's werden er ook verschillende dubbele villa's gebouwd, waarbij de opzet en de detaillering doen vermoeden dat ze destijds door dezelfde aannemer, waarschijnlijk de Gebr. Reerink, zijn gerealiseerd. Deze gebroeders Reerink startten omstreeks 1900 met de aanleg van een volgende weg, min of meer haaks op de Nieuweweg. Daarmee werd een begin gemaakt met de ontwikkeling van wat de 'tweede fase' van het villagegebied genoemd kan worden: de Marialaan en het Mariapark, omstreeks 1919 omgedoopt tot Haitsma Mulierlaan.

De aanleg van de Haitsma Mulierlaan (1900-1914)

Omstreeks 1900 werd een begin gemaakt met de aanleg van de Marialaan (later Haitsma Mulierlaan genoemd), die min of meer halverwege de Nieuwe-weg haaks op deze weg aantakt. In dit gebied had de firma Gebr. L. en A.J. Reerink gronden aangekocht, die zij zelf in exploitatie wilde nemen. Aan weerszijden van de bestaande zandweg ('de weg over de Pillink') ging de firma Reerink bouwkvavels uitzetten, die zij vervolgens bebouwde en/of verkocht. De weg werd daarbij meer recht getrokken. De kvavels bevonden zich deels aan de weg en waren deels gegroepeerd aan een rond pleintje. In de periode 1900-1910 verrezen hier vrijstaande en dubbele villa's, waarvan enkele een onderling vergelijkbare architectuur en/of detaillering kregen. De weg kreeg, aanvankelijk inofficieel, de naam Marialaan, terwijl het pleintje met omgeving lange tijd Mariapark werd genoemd. De naam Maria kwam waarschijnlijk van Maria Anna Cornelia van Harlingen, die aanvankelijk veel gronden in dit gebied in bezit had. Zij was getrouwd met mr. C.J. Sickesz, de eerste watergraaf van het Waterschap van de Berkel. In 1912 besloot de raad, op verzoek van onder meer ds. A.K.E. Horst, officieel tot deze naamgeving.

Enkele jaren daarvoor, in 1907, had de heer J.G. Reerink namens de firma Gebr. Reerink de gemeente verzocht om de weg Marialaan/Mariapark over te nemen. Dit verzoek werd door de gemeenteraad afgewezen, met de volgende, door burgemeester Haitsma Mulier geformuleerde, argumentatie: 'Het is een beginselkwestie; de een of ander koopt grond tegen lagen prijs, legt er een weg over, krijgt daardoor duur bouwterrein en laat de gemeente den weg verhard. Wij eischen niets te veel als wij willen dat de weg eerst behoorlijk verhard wordt'.³

Reerink wilde de weg zelf niet verhard vanwege de kosten. In 1910 richtte hij nogmaals het verzoek aan de gemeente tot overname van de weg. Op dat moment waren alle kvavels al verkocht en grotendeels volgebouwd, terwijl Marinus Naeff inmiddels was begonnen met de aanleg van het villapark Berkeloord (hierop wordt in de volgende paragraaf nader ingegaan). Aan de weg was toen nog niets gedaan. Omdat de bewoners de dupe werden, stelde een aantal raadsleden voor de weg toch maar over te nemen.

De raad besloot echter vooralsnog af te zien van overname van de weg, het bleef een principekwestie. In juli 1910 besloot de raad bovendien tot wijziging van de Bouw- en Woonverordening van de gemeente Lochem. Daarin werd als nieuwe bepaling opgenomen dat 'voor overname van wegen geldt dat ze bestraat of verhard zijn met klinkers of andere door Burgemeester en Wethouders aan te geven en goed te keuren materialen'.

Ondertussen waren B&W met Reerink in onderhandeling en dit leidde ertoe dat de weg enigszins, maar tot een aanvaardbaar peil door Reerink werd verhard.

In mei 1911 besloot de raad uiteindelijk de weg 'door het zoogenaamde Mariapark met het pleintje aldaar en de langs den weg en op het pleintje geplante boomen' over te nemen.

In 1914 werd om de boom op het Mariaplein een bank opgericht, ter gelegenheid van het afscheid van burgemeester T. Haitsma Mulier, die 34 jaar burgemeester van Lochem was geweest. De bank was een geschenk van de Lochemse burgerij.

De aanleg van het villapark Berkeloord (1907-1911) (kaart 3)

De derde fase in de ontwikkeling van het villagebied ten oosten van de historische stadskern startte omstreeks 1907. In dat jaar werd het landgoed De Cloese in onderdelen verkocht. Daarbij werden de landerijen van De Cloese, die tussen de Nieuweweg en de Berkel waren gelegen, door Marinus Naeff aangekocht, met als doel daar een villapark te realiseren. Marinus Naeff was, zoals hiervoor is beschreven, een van de directeurs van de drijfriemen- en lederfabriek N.V. Gebr. Naeff. Daarnaast had hij een passie voor bouwen, die al tot uitdrukking was gekomen in zijn activiteiten in De Lochemse Bouwvereniging. Ook in sociaal-maatschappelijk opzicht was hij actief in de Lochemse gemeenschap. Zo gaf hij mede de aanzet tot de totstandkoming van het Lochemse ziekenhuis (in 1890), van diverse culturele voorzieningen en tot de oprichting van het Verfraaiingsgezelschap (de voorloper van de huidige VVV-Lochem).

³ Uit: verslag vergadering gemeenteraad d.d. 2 december 1910.

Na zijn eerdere activiteiten aan de Nieuweweg, gaf Marinus Naeff omstreeks 1909 opdracht aan de tuinarchitect Samuel Voorhoeve uit Oosterbeek om een ontwerp te maken voor de aanleg van het villapark Berkeloord. Voorhoeve ontwierp een villapark in Engelse landschapsstijl, met een lusvormige hoofdweg en twee vloeiend gevormde vijvers als centrale elementen.

Het noordelijk gedeelte van de weg, die de naam 'Vijverlaan' kreeg, takte aan op de inmiddels ontwikkelde Marialaan en het Mariapark. De weg ten zuiden van de vijver werd 'Heuvelenweg' genoemd. Deze werd door een rechte weg, de huidige J.A. Staringweg, verbonden met de Zwiepseweg. In het oorspronkelijke plan van Voorhoeve was parallel hieraan nog een tweede verbindingsweg met de Zwiepseweg geprojecteerd.

Aan de oostzijde grensde het villapark aan de Berkel. In deze omgeving takte ook het bestaande lindenlaantje, dat vanaf de Keppelbrug in de richting van Lochem liep, op de structuur van het villapark aan. De oostelijke begrenzing van het plangebied viel samen met de toenmalige gemeentegrens. Hier ging het villapark vrijwel vloeiend over in het glooiende landschap aan de voet van de Lochemerberg.

Uitgangspunt was een parkachtige omgeving te creëren, met villa's op ruime percelen, vrij gelegen in het groen. De eerste villa in Berkeloord werd in 1910 gebouwd in opdracht van de familie Naeff, naar ontwerp van de architect J.J. Hellendoorn. De villa werd gebouwd op een centrale plek in het villapark, fraai gelegen aan de vijver. De architect Hellendoorn ontwierp in datzelfde jaar het landhuis 't Keppelke, gelegen aan de oostrand van het villapark, bij het laantje naar de Keppelbrug. Op een markante locatie nabij de Berkel werd het hotel Berkeloord gebouwd, eveneens ontworpen door Hellendoorn.

In de daaropvolgende jaren werden verspreid in het villapark geleidelijk diverse villa's gebouwd, gelegen op zeer ruime percelen, rondom vrij in het groen. De locaties aan de vijver boden de meest fraaie ligging. Hier werden onder meer de villa's De Hertenkamp en Moylandt gebouwd en de villa waar sinds 1952 het hotel De Vijverhof is gevestigd. Deze villa, met karakteristiek torentje, werd eveneens door J.J. Hellendoorn ontworpen.

In 1910 verzocht Marinus Naeff de gemeente om de wegen in het villapark Berkeloord over te nemen. Dit verzoek werd door de raad aangehouden, totdat de wijziging van de Bouwverordening met betrekking tot de overname van wegen, door haar was goedgekeurd.

In december 1910 kwam het verzoek van Naeff weer in de raad. Naeff vroeg de gemeente om de wegen in Berkeloord over te nemen en de benodigde gasleiding en straatverlichting aan te leggen.

In de discussie die de raad vervolgens voerde over de mate waarin de gemeente zou bijdragen, merkte burgemeester Haitsma Mulier op dat 'zijns inziens de gemeente iets moet wagen en zich enige opoffering getroosten, als iemand in de gemeente een dergelijk villapark durft aan te leggen, en dat de gemeente zoiets gerust mag doen omdat de belangen der ingezetenen er toch ook door kunnen bevorderd worden'.⁴

Na enige vergaderingen over de voorwaarden waaronder de gemeente gasleiding zou aanleggen, hakte de raad op 10 mei 1911 de knoop door (gelijktijdig met het besluit over de overname van de Marialaan). Zij besloot de weg door het villapark Berkeloord, 'voor zover het verharde gedeelte betreft, met inbegrip van de daarop geplante bomen', over te nemen en over te gaan tot de aanleg van gasleiding en de plaatsing van enkele lantaarns. Tevens besloot de raad tot verklaring tot openbare weg.

Marinus Naeff scheen aanvankelijk plannen te hebben om het villapark tot over de Berkel uit te breiden, met twee bruggen als verbinding.⁵ Dit plan heeft hij echter niet tot uitvoering kunnen brengen. Marinus Naeff stierf in 1911, op 64-jarige leeftijd, op het moment dat Berkeloord nog in de beginfase van ontwikkeling was.

Ontwikkelingen vanaf circa 1920 (kaart 4)

Omstreeks 1920 waren alle percelen aan de Nieuweweg en de Marialaan/Mariapark met villa's bebouwd. Het villapark Berkeloord werd in de jaren tot aan de Tweede Wereldoorlog geleidelijk met meer villa's en landhuizen ingevuld, met handhaving van de ruime, parkachtige karakteristiek. Het terrein ten oosten van het huis De Koppel, hertenkamp geheten, werd in de jaren dertig door mevrouw Staring-Reerink, bewoonster van De Koppel, aan de gemeente geschonken. Het gebied, direct grenzend aan Berkeloord, heeft nog steeds de functie van hertenkamp.

⁴ Uit: verslag vergadering gemeenteraad d.d. 2 december 1910.

⁵ Uit: Lochem in oude ansichten, z.j.

Het gebied tussen het hertenkamp en de Zwiapseweg, dat deel uitmaakte van het oorspronkelijke ontwerp van Voorhoeve voor Berkeloord, is uiteindelijk niet als onderdeel van het villapark Berkeloord ontwikkeld. In dit gebied bevindt zich nu onder meer het verpleegcomplex Hoge Weide.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd een aantal villa's nabij het hotel De Vijverhof door brand verwoest. Op deze percelen werden in de jaren daarna nieuwe villa's gebouwd. Ook elders in het villagegebied Nieuweweg/Haitsma Mulierlaan/Marinus Naefflaan zijn in de naoorlogse decennia enkele nieuwe villa's en woonhuizen gerealiseerd. Voorbeelden hiervan zijn de bungalows ten zuiden van de westelijke vijver in Berkeloord en de woonhuizen in de oosthoek van Berkeloord, op het terrein van het voormalige hotel dat begin jaren tachtig is gesloopt. Deze panden bevinden zich, evenals de oudere villa's, op ruime kavels, rondom vrij gelegen in het groen.

Recent zijn aan de westelijke entree van de Nieuweweg twee nieuwe villa's gerealiseerd, waarbij in één geval sterk gerefereerd is aan de neoclassicistische architectuur van de naastgelegen historische villa's.

In 1958 is op de plaats van de voormalige neogotische rooms-katholieke kerk, op de hoek Nieuweweg-Kastanjelaan, een nieuwe kerk gebouwd in een modern-zakelijke architectuur. Halverwege de Nieuweweg is het pension Aurora omstreeks 1940 opgegaan in het grootschaliger pand van het hotel Hof van Gelre, dat later nog is uitgebreid tot de hoek met de H. Postelweg. Het hotel Stad Lochem heeft zijn oorspronkelijke functie verloren: het monumentale pand is recent herbestemd tot woongebouw, onderverdeeld in appartementen.

In het gebied tussen het villapark Berkeloord en de Berkel is in de jaren tachtig het woongebied Stiggoor ontwikkeld, dat bestaat uit vrijstaande en dubbele woningen. Voor de ontsluiting van dit gebied is een weg aangelegd, die direct ten zuiden van de villa's De Pillink aantakt op de Nieuweweg. De daar aanwezige boerderij is ten behoeve van deze weg gesloopt. Ook vanaf de Marinus Naefflaan zijn twee doorsteken gemaakt naar het woongebied Stiggoor.

HUIDIG RUIMTELIJK KARAKTER *(kaart 1)*

Algemeen

In de periode tussen circa 1880 en 1911 is het villagegebied Nieuweweg/Haitsma Mulierlaan/Marinus Naefflaan in fasen tot stand gekomen. Deze fasegewijze ontwikkeling is nog goed afleesbaar. Binnen de stedenbouwkundige samenhang, die het villagegebied als geheel kenmerkt, hebben de drie deelgebieden (Nieuweweg, de voormalige Marialaan/Mariapark en het villapark Berkeloord) elk een eigen stedenbouwkundige opzet en bebouwingskarakteristiek. In de volgende paragrafen wordt de huidige karakteristiek per deelgebied beschreven.

Nieuweweg

De Nieuweweg strekt zich uit tussen de Graaf Ottoweg in het noorden en de Zwiapseweg in het zuiden. De weg heeft een recht verloop, met een knik ter hoogte van het voormalige hotel Stad Lochem en één ter hoogte van het hotel Hof van Gelre. Over de gehele lengte heeft de Nieuweweg een tamelijk formele stedenbouwkundige opzet. De weg wordt begeleid door vrijstaande en dubbele villa's, die overwegend centraal op de kavel zijn gesitueerd, op enige afstand van elkaar. De panden bevinden zich in één rooilijn (met incidentele afwijkingen), die het rechte verloop van de weg volgt. Uitzondering vormen de twee panden aan het zuidelijk uiteinde van de Nieuweweg, op de hoeken met de Zwiapseweg. Deze panden bevinden zich direct aan de straat en vormen zo als het ware een poort aan de entree van de Nieuweweg.

De Nieuweweg wordt begeleid door een bomenrij (platanen) aan weerszijden van de weg. Tussen de villa's en de weg bevinden zich veelal rijk begroeide voortuinen, die met een haag of hekje van de straat zijn gescheiden. Deze tuinen bepalen met de bomenrijen het groene karakter van de Nieuweweg.

Het bebouwingsbeeld wordt bepaald door vrijstaande en dubbele villa's, die dateren uit de periode 1885-1905. De meeste villa's zijn ontworpen in de voor die tijd kenmerkende architectuurstijlen, zoals de zogenaamde chaletstijl, de Um 1800-stijl en het neoclassicisme. De villa's bestaan hoofdzakelijk uit twee bouwlagen met kap en zijn met de voorgevel georiënteerd op de Nieuweweg.

In hoofdvorm en kleur- en materiaalgebruik (gevels in donkere baksteen of wit gepleisterd, daken met antracietkleurige pannen) vertonen de panden onderlinge overeenkomsten. Ook vertonen enkele panden verwantschap in architectonische vormgeving en detaillering.

In het westelijk gedeelte van de Nieuweweg bevindt zich een aantal meer recent gerealiseerde villa's, die in hoofdvorm en uitstraling over het algemeen goed aansluiten bij de algemene bebouwingskarakteristiek van de weg.

Binnen het bebouwingsbeeld aan weerszijden van de Nieuweweg kan een aantal bijzondere clusters/elementen worden onderscheiden. Het eerste cluster wordt gevormd door de twee villa's De Pillink, gelegen nabij de noordelijke knik in de weg. Deze markante villa's van omstreeks 1900 zijn rondom vrij gelegen in een parkachtige tuin, waarin zich enkele monumentale bomen bevinden. De tuin wordt omzoomd door een vijverpartij, die zich voortzet langs het voormalige hotel Stad Lochem.

Nabij de zuidelijke knik in de Nieuweweg bevindt zich de toegangslaan naar het huis De Koppel, dat een tweede bijzonder element aan de Nieuweweg vormt. Het huis De Koppel dateert uit omstreeks 1884 en is evenals de villa's De Pillink door de architect Nicolaas Molenaar ontworpen. De toegangslaan, die door hoge lindenbomen wordt begeleid, vormt een van de drie lanen die naar De Koppel leiden. Aan de noordzijde van de laan bevindt zich een tuin met parkeerplaats, die behoort bij het hotel Hof van Gelre.

Een derde bijzonder cluster wordt gevormd door de naast elkaar gelegen villa's Gruno, Damiate en Berlage, die alledrie omstreeks 1885 door de architect H.P. Berlage zijn ontworpen. De villa's zijn in eenzelfde stijl gebouwd en vormen een vroeg voorbeeld van het werk van deze bekende architect.

Tussen de villa's aan de Nieuweweg bevindt zich ten slotte een drietal bijzondere gebouwen: het voormalige hotel Stad Lochem, gebouwd omstreeks 1880, het hotel Hof van Gelre en de rooms-katholieke kerk, die beide dateren uit de periode na de Tweede Wereldoorlog.

Haitsma Mulierlaan

Halverwege de Nieuweweg takt de Haitsma Mulierlaan haaks op deze weg aan. De Haitsma Mulierlaan, aangelegd omstreeks 1900, kan gezien worden als de schakel tussen de Nieuweweg en het villapark Berkeloord, dat omstreeks 1910 werd aangelegd.

De Haitsma Mulierlaan heeft een 'elleboogvormig' verloop, met een cirkelvormig plantsoentje op het 'scharnierpunt'. De laan en het plantsoentje worden begeleid door vrijstaande en dubbele villa's, die alle op de weg zijn georiënteerd. De meeste villa's hebben twee bouwlagen met een forse kap en bevinden zich min of meer centraal op de kavel, op enige afstand van de straat. De rijk begroeide voortuinen met verspreid staande bomen bepalen het groene karakter van de laan. Centraal element vormt de monumentale boom op het cirkelvormig plantsoentje, waaromheen zich een bank bevindt, die in 1914 ter gelegenheid van het afscheid van burgemeester Haitsma Mulier door de burgerij is aangeboden.

De villa's aan de Haitsma Mulierlaan zijn gebouwd in de periode 1900-1915, veelal door de aannemersfirma Gebr. Reerink. De meeste villa's zijn ontworpen in chaletstijl, die zich onder andere kenmerkt door ver overstekende daken en de toepassing van serres en veranda's. Een aantal villa's vertoont sterke onderlinge verwantschap in architectuur en/of detaillering.

Aan het zuidelijk uiteinde buigt de Haitsma Mulierlaan af in oostelijke richting: hier gaat de laan over in het villapark Berkeloord. Op dit punt takt bovendien een van de drie toegangslanen naar het huis De Koppel op de Haitsma Mulierlaan aan. Aan deze laan, die door hoge lindebomen wordt begeleid, bevindt zich een aantal eenvoudiger woonhuizen en een ruime vrijstaande bungalow.

Villapark Berkeloord

Het villapark Berkeloord is het laatst ontwikkelde gedeelte van het totale villagegebied en is het meest ruim van opzet. Het villapark kenmerkt zich door de aanleg in een landschappelijke stijl, met een lusvormige, slingerende hoofdweg, de Marinus Naefflaan. Twee langgerekte, kronkelende vijverpartijen vormen de centrale elementen binnen de parkachtige aanleg. Aan de oevers van deze vijvers bevinden zich verspreid enkele monumentale bomen. Direct ten zuiden van de Marinus Naefflaan ligt het hertenkamp, dat in de jaren dertig door mevrouw Staring-Reerink, bewoonster van De Koppel, aan de gemeente is geschonken.

Verspreid aan de Marinus Naefflaan en aan de vijvers bevinden zich villa's (waaronder een dubbele villa) uit verschillende tijdsperioden. De oudste villa's, uit circa 1910-1915, bevinden zich met name in de omgeving van de oostelijke vijver. Deze villa's bestaan uit twee (hoge) bouwlagen met kap en kenmerken zich door een rijke architectonische detaillering, met onder meer de toepassing van serres en erkers. Aan de zuidoever van de westelijke vijver is in de jaren vijftig tot zestig een aantal bungalows gebouwd, die bestaan uit één bouwlaag met kap. Deze bungalows kenmerken zich door witgeschilderde gevels en flauwe daken met antracietkleurige pannen. In de noordoosthoek van het villapark bevindt zich een aantal recent gebouwde villa's en landhuizen.

Alle villa's bevinden zich op ruime kavels, elk met een eigen oriëntatie en plaatsing ten opzichte van de weg. De veelal rijk begroeide tuinen, met een groot aantal monumentale bomen, dragen bij aan het parkachtige beeld van Berkeloord. Met name daar waar hoge erfafscheidingen of dichte beplanting ontbreken (zoals hoge hagen of dichte struiken) vloeien de tuinen als het ware over in de parkaanleg.

Binnen het villapark zijn enkele fraaie zichtlijnen op markante villa's, waaronder het zicht op hotel De Vijverhof en op de villa gebouwd door de familie Naeff, die beide aan de oostelijke vijver zijn gelegen. Ook de villa's De Hertenkamp en Moylandt, respectievelijk gebouwd in 1910 en 1915, bevinden zich op beeldbepalende locaties binnen Berkeloord.

De parkachtige karakteristiek van het gebied wordt ondersteund door het profiel en de inrichting van de wegen. De Marinus Naefflaan heeft een eenvoudige asfaltverharding met aan weerszijden een brede groene berm. Door deze berm loopt een smal zandpad voor de villa's langs.

De aansluitingen van wegen hebben een vloeiend gebogen verloop. Daar waar de J.A. Staringweg op de Marinus Naefflaan aantakt, bevindt zich een driehoekig plantsoentje.

Aan de oostrand is er een geleidelijke overgang tussen het villapark en het aangrenzende landschap aan de voet van de Lochemerberg. De tuinen vloeien hier als het ware over in de weilanden. Bovendien is er - doordat de oostzijde van de J.A. Staringweg onbebouwd is - in zuidoostelijke richting vrij zicht op het landschap.

Vanaf de Marinus Naefflaan, ter hoogte van de villa 't Keppelke, voert een oud laantje, met hoge bomen aan weerszijden, in de richting van De Cloese.

BEGRENZING

Hoewel het villagegebied Nieuweweg/Haitsma Mulierlaan/Marinus Naefflaan aansluit op omringende bebouwde gebieden, kan er een logische begrenzing worden aangegeven, die met name voortkomt uit de heldere stedenbouwkundige opzet en de samenhangende bebouwingskarakteristiek van het villagegebied.

Aan de westzijde loopt de grens over de achterste perceelsgrenzen van de percelen aan de westzijde van de Nieuweweg. Hoewel de rooms-katholieke kerk en het hotel Hof van Gelre naoorlogse bebouwingselementen zijn, met een afwijkende karakteristiek, zijn ze toch binnen de begrenzing getrokken, omdat ze duidelijk deel uitmaken van de Nieuweweg.

De grens voert vervolgens langs de voorste perceelsgrens van de twee percelen op de hoek van de Nieuweweg en de Zwiepseweg (Nieuweweg 56 en 47) en gaat dan noordwaarts over de achterste perceelsgrens van de percelen aan de oostzijde van de Nieuweweg.

Daar waar de grens de zijdelingse perceelsgrens van Nieuweweg 33 ontmoet, buigt ze af in oostelijke richting tot de laan van De Koppel naar de Zwiepseweg en neemt deze laan op binnen de omgrenzing. Terug bij de Parklaan zet de grens zich voort langs de zuidzijde hiervan tot aan de ontmoeting met de J.A. Staringweg.

Het hertenkamp is binnen de begrenzing getrokken, omdat het historisch onderdeel uitmaakt van het gebied (eerst behorend bij De Koppel en in de jaren dertig als hertenkamp aan de gemeente geschonken) en bijdraagt aan de parkachtige karakteristiek.

De grens steekt daarna de J.A. Staringweg over en vervolgt zich langs de achterste perceelsgrenzen van de percelen aan de oostrand van het villapark Berkeloord (aan de oostzijde van de J.A. Staringweg/Marinus Naefflaan), tot aan de ontmoeting met de Berkel.

Vervolgens voert de grens langs de zuidoever van de Berkel tot aan het pad dat in het verlengde van de weg Stiggoor ligt. De grens buigt hier af en gaat over het pad in zuidelijke richting, waarna zij zich in westelijke richting voortzet langs de achterste perceelsgrens van de percelen, die aan de noordzijde van de Marinus Naefflaan zijn gelegen.

De grens volgt de achterste perceelsgrenzen en gaat vervolgens noordwaarts over de achterste perceelsgrens van de villa's De Pillink, waarna ze afbuigt in westelijke richting. Vervolgens voert de grens over de achterste perceelsgrenzen van de percelen aan de noordzijde van de Nieuweweg, tot de ontmoeting met de Graaf Ottoweg.

Daarna voert de grens langs de Graaf Ottoweg, tot aan de ontmoeting met de achterste perceelsgrens van het perceel op de westelijke hoek van de Graaf Ottoweg en de Nieuweweg.

De exacte begrenzing is aangegeven op de bijgevoegde begrenzingskaart, MSP/17/01.

NADERE TYPERING VAN TE BESCHERMEN WAARDEN

Essentieel is dat het gebied herkenbaar is als een villagegebied uit het einde van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw, met sterk samenhangende onderdelen. De fasegewijze ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis is nog goed afleesbaar. Het gebied bestaat uit drie onderdelen, met elk een eigen stedenbouwkundige opzet, te weten de Nieuweweg (ontstaan vanaf circa 1880), de Haitsma Mulierlaan (vanaf circa 1900) en het villapark Berkeloord (ontstaan vanaf circa 1910).

De stedenbouwkundige opzet van het villagegebied als geheel komt voor bescherming in aanmerking. Van belang is de ruimtelijke samenhang, zowel binnen het gebied als geheel als binnen de drie deelgebieden.

Per deelgebied komen de volgende karakteristieken voor bescherming in aanmerking.

Nieuweweg

De Nieuweweg vormt het oudste deelgebied van het villagegebied. Van belang zijn:

- de tamelijk strakke, formele stedenbouwkundige opzet;
- het bebouwingsbeeld: hoofdzakelijk vrijstaande of dubbele villa's van twee bouwlagen met kap, op ruime kavels, met op de Nieuweweg georiënteerde voorgevels. Hieronder bevindt zich een groot aantal gemeentelijke monumenten;
- het straatprofiel, dat als volgt is opgebouwd: voorgevel-(half)open voortuin-hekwerk/haag-straat met beplanting (platanen)-hekwerk/haag-(half)open voortuin-voorgevel;
- de wijze waarop de voortuinen van de straat zijn gescheiden, namelijk door middel van ijzeren hekwerken en/of hagen;
- het groene karakter van de (voor)tuinen;
- het (oorspronkelijk) vrije zicht op de voorgevels, door de beperkte hoogte van de erfafscheidingen en het (half)open karakter van de voortuinen;
- de open, parkachtige tuinaanleg met waterpartijen bij de villa's De Pillink (Nieuweweg 5 en 7);
- het lanenstelsel van het huis De Koppel, dat bestaat uit drie rechte, op het huis gerichte lanen.

Haitsma Mulierlaan (voormalige Marialaan/Mariapark)

De elleboogvormige Haitsma Mulierlaan, aangelegd omstreeks 1900, kan gezien worden als een overgangszone tussen de Nieuweweg en het villapark Berkeloord, dat van omstreeks 1910 dateert.

Voor dit onderdeel van het villagegebied is van belang:

- het elleboogvormige verloop van de Haitsma Mulierlaan;
- het bebouwingsbeeld, dat bestaat uit vrijstaande of dubbele villa's van hoofdzakelijk twee bouwlagen met kap, gelegen op ruime kavels, met op de Haitsma Mulierlaan georiënteerde voorgevels; een aantal panden is gemeentelijk monument;

- het groene karakter van de (voor)tuinen;
- het groene karakter van het cirkelvormig plantsoen, met boom en herdenkingsbank.

Villapark Berkeloord

(Oostelijk deel Haitsma Mulierlaan en de Marinus Naefflaan.)

Het villapark Berkeloord is het laatst toegevoegde onderdeel van het villagebied en het ruimst van opzet. Na de Tweede Wereldoorlog is een deel van de bebouwing vervangen, terwijl tevens de nog resterende kavels werden bebouwd. Daarbij is de ruime parkachtige karakteristiek in stand gebleven. Ook het hertenkamp draagt bij aan deze karakteristiek.

Van belang zijn:

- de gaaf bewaard gebleven oorspronkelijke stedenbouwkundige opzet in een landschappelijke stijl, met een slingerend wegenpatroon (de huidige Marinus Naefflaan) en langgerekte, kronkelende vijverpartijen;
- het straatprofiel van de Marinus Naefflaan rondom de vijverpartijen, met aan weerszijden van het verharde deel een groene berm en in de berm, voor de villabebouwing, een smal onverhard voetpad;
- de parkachtige karakteristiek van de openbare ruimte, met onder andere de monumentale bomen;
- het bebouwingsbeeld: vrijstaande of dubbele villa's van hoofdzakelijk twee bouwlagen met kap, op zeer ruime kavels. Hieronder bevinden zich enkele gemeentelijke monumenten;
- het groene karakter van de (voor)tuinen;
- het (oorspronkelijk) vrije zicht op de villa's, door de beperkte hoogte van de erfafscheidingen en het (half)open karakter van de voortuinen;
- de zichtlijnen naar enkele markant gelegen villa's (Moylandt, Hotel Vijverhof, De Hertenkamp en de villa Marinus Naefflaan 1);
- de geleidelijke overgang tussen het villapark en het aangrenzende landschap aan de zuidoostzijde.

WAARDERING (kaart 5)

Het villagebied Nieuweweg/Haitsma Mulierweg/Marinus Naefflaan in Lochem is van grote *stedenbouwkundige waarde*. Het gebied vormt een samenhangend geheel, met daarbinnen drie deelgebieden, die elk een ontwikkelingsfase vertegenwoordigen. Het formele laanachtige karakter van de Nieuweweg, het elleboogvormig verloop van de Haitsma Mulierlaan en de parkachtige aanleg van Berkeloord vormen de stedenbouwkundige karakteristieken, die in het villagebied te onderscheiden zijn. Van west naar oost neemt de dichtheid in het gebied af, terwijl ook de plaatsing van de bebouwing minder formeel wordt.

Het villagebied als geheel kenmerkt zich door vrijstaande en dubbele villa's op ruime kavels, met veelal rijk begroeide tuinen. In het oostelijk deel van het gebied, het villapark Berkeloord vormen de slingerende vijvers bijzondere elementen binnen de landschappelijke aanleg. De zichtlijnen op enkele markante villa's dragen hier bij aan het schilderachtige totaalbeeld. De oorspronkelijk bedachte ruime opzet van het villapark Berkeloord is gaaf bewaard gebleven.

Het villagebied is tevens van grote *cultuurhistorische waarde* als goed en gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een laat 19^e en vroeg 20^e-eeuws villagebied. Het is een representant van de villagebieden (villaparken), die in die periode op diverse plaatsen in Nederland werden ontwikkeld. Daarmee werd ingespeeld op de wens van welgestelden om buiten de dichtbevolkte steden te gaan wonen, in een landschappelijk fraaie omgeving met goede spoorverbindingen. Het villagebied in Lochem is een van de weinige voorbeelden van deze ontwikkeling in dit gedeelte van het land (Achterhoek en De Graafschap). Voor Lochem is het villagebied de eerste grote uitbreiding van het oude stadje.

Het villagebied is tevens van cultuurhistorische waarde vanwege de wijze van totstandkoming, op initiatief van een aantal vooraanstaande Lochemse particulieren c.q. ondernemers, die deels als maatschap optraden. Het is een karakteristiek voorbeeld van een door particulieren ontwikkeld villagebied, waarvan de openbare ruimte (wegen, beplanting) later door de gemeentelijke overheid werd overgenomen.

Het villagebied is bovendien van belang vanwege de *hoogwaardige architectonische kwaliteit* van de aanwezige bebouwing. Uniek is zowel de omvang van het gebied (zeker binnen de schaal van Lochem) als de grote rijkdom aan verschillende bouwtypen, hoofdvormen en stijlen, vooral uit de periode 1880-1915. De architecten B.J. Beeftink, J.J. Hellendoorn, G.J. Postel en N. Molenaar hebben veel villa's in het gebied ontworpen. In architectuurhistorisch opzicht is het villagebied bovendien van waarde vanwege de aanwezigheid van een drietal door H.P. Berlage ontworpen villa's, die deel uitmaken van het vroege werk van deze internationaal bekende architect.

RECHTSGEVOLG VAN DE AANWIJZING

Ter effectuering van de aanwijzing van een beschermd stads- of dorpsgezicht moet ingevolge artikel 36 van de Monumentenwet 1988 een bestemmingsplan worden opgesteld. De toelichting op de aanwijzing kan daarbij voor wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de toekomstige ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te bieden voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruikmaakt en daarop voortbouwt.

In het aanwijzingsbesluit is bepaald in welke mate de vigerende bestemmingsplannen aan het beschermingsvereiste voldoen

BRONNEN

- C.J.B.P. Frank, *Beschrijvingen gemeentelijke monumentenlijst Lochem*, Monumenten Advies Buro 1991.
- J.G.M. van Hoorn, 'De Nieuweweg in Lochem'. Uit: *Lochem en z'n Scholtambt; artikelen, geschreven en gebundeld ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de Historische Vereniging Lochem-Laren*, Lochem 1993.
- J. Klein Egelink en A. Dieperink, *Geschiedenis van de Lochemse straten in woord en beeld*, Lochem 1987.
- J. Klein Egelink en A. Dieperink, *Oud Lochem opnieuw belicht*, Lochem 1988.
- H. Klijn, *Bouwvereniging Lochem 1917-1992*, Lochem 1992.
- Lochem, *Laren, Barchem toen en nu*. Samengesteld door het Streekmuseum Lochem. Lochem 1994.
- Lochem in oude ansichten. Z.p. z.j.
- *Over stad en scholtambt Lochem, een beschrijving na 750 jaar (1233-1983)*, Lochem 1983.
- *Raadsverslagen uit de periode 1880-1915*, Gemeentearchief Lochem.
- H. Schuttevaer, *De Lochemse samenleving in vroegere generaties*, Lochem 1983.
- '75 jaar Bouwvereniging Lochem'. In: *Belvédère, tijdschrift van de Stichting Streekgeschiedenis Lochem en omstreken*, 2e jaargang, nummer 4, november 1992.

Kaarten

1. Oriëntatiekaart, RDMZ 2004.
2. Situatie omstreeks 1900. Kaartblad 435, Lochem, verkend in 1879 en 1886, gedeeltelijk herzien in 1900. In: *Historische Atlas Gelderland; Chromo-topografische Kaart des Rijks 1:25.000*, Den Ilp 1989.
3. Ontwerptekening Plan villapark Berkeloord te Lochem, 1910. Door S. Voorhoeve, tuinarchitect, Oosterbeek. Bron: Gemeentearchief Lochem.
4. Situatie omstreeks 1927. Gemeente Lochem, sectie B blad 2 (1:1.250), sectie B blad 6 (1:2.500), sectie B blad 7 (1:1.250), 30 juni 1927. Bron: Gemeentearchief Lochem.
5. Waarderingskaart, RDMZ 2004.

COLOFON

Uitgave: Rijksdienst voor de Monumentenzorg/Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, Zeist 2007

Onderzoek en tekst:
Gelders Genootschap

Begrenzingskaart en thematische kaarten: RDMZ/RACM, drs. B.A.R.T. Broex
Foto omslag: Gelders Genootschap
Redactie: RDMZ/RACM, drs. E.B. Manuel

PRODUCTIE

RDMZ/RACM/Drukkerij Kerckebosch bv, Zeist

BIJLAGEN

1. Oriëntatiekaart.
2. Situatie omstreeks 1900.
3. Ontwerptekening Plan villapark Berkeloord te Lochem, 1910.
4. Situatie omstreeks 1927.
5. Waarderingskaart.

Oriëntatiekaart Berkeloord - Lochem

Legenda

- grens beschermd dorpsgezicht
- belangrijk gebouw
- 1 Nieuweweg
- 2 Stiggoor
- 3 Haitsma Mulierlaan
- 4 Marinus Naefflaan
- 5 Parklaan
- 6 J. A. Staringweg
- 7 Pad naar de Cloese
- weg
- A rooms-katholieke kerk
- B Stad Lochem
- C Hof van Gelre
- D Gruno
- E Damiate
- F Berlage
- G Moylandt
- H Villa Naeff
- I Hertenkamp
- J Vijverhof
- K 't Keppelke
- L De Koppel
- M De Pillink
- deelgebieden**
- Berkeloord
- Haitsma Mulierlaan
- Nieuweweg

0 100 200 300 m

Topografische ondergrond ©
Topografische Dienst, Emmen, 2002

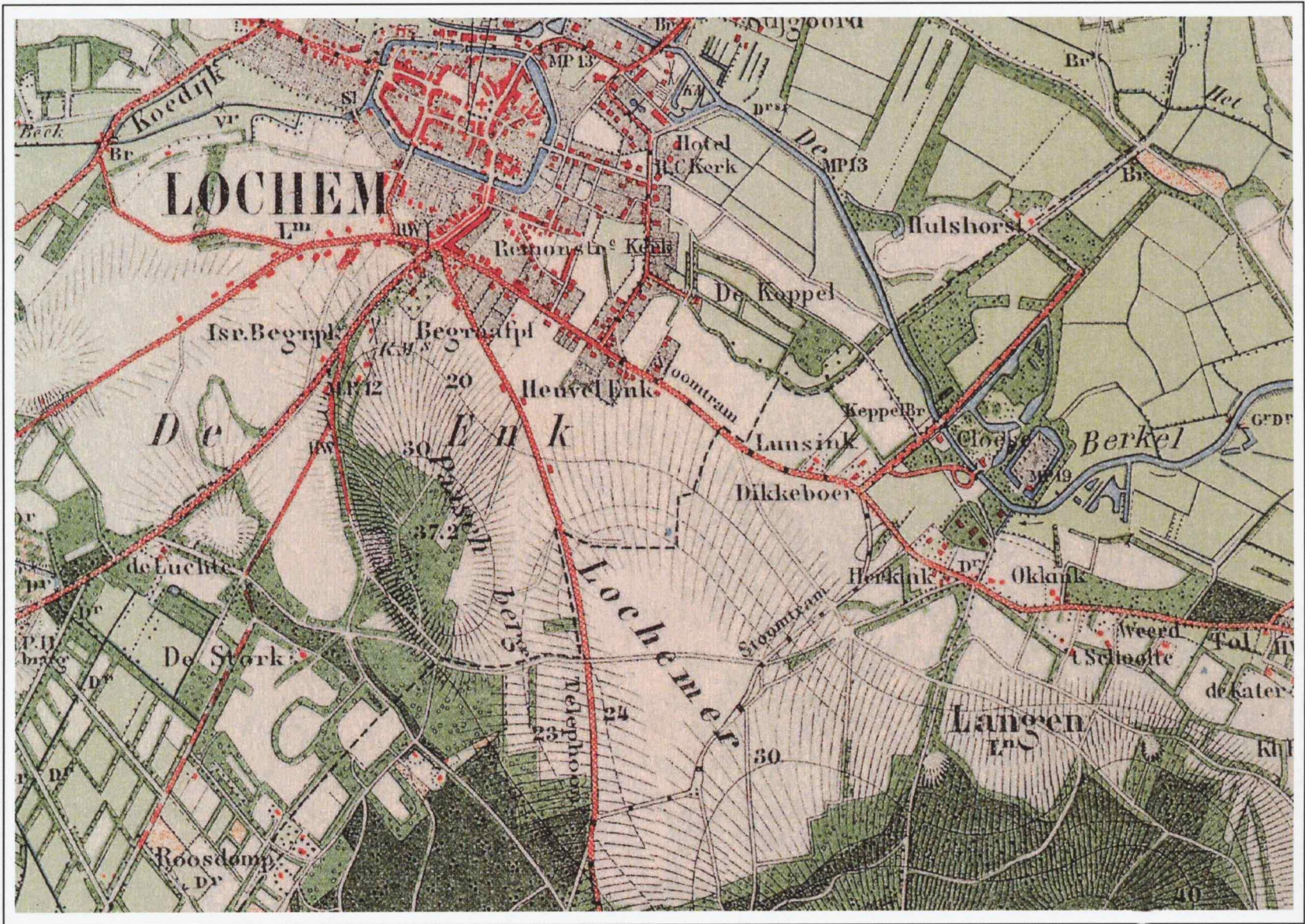

RDMZ, RIV/BB
28 april 2004

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

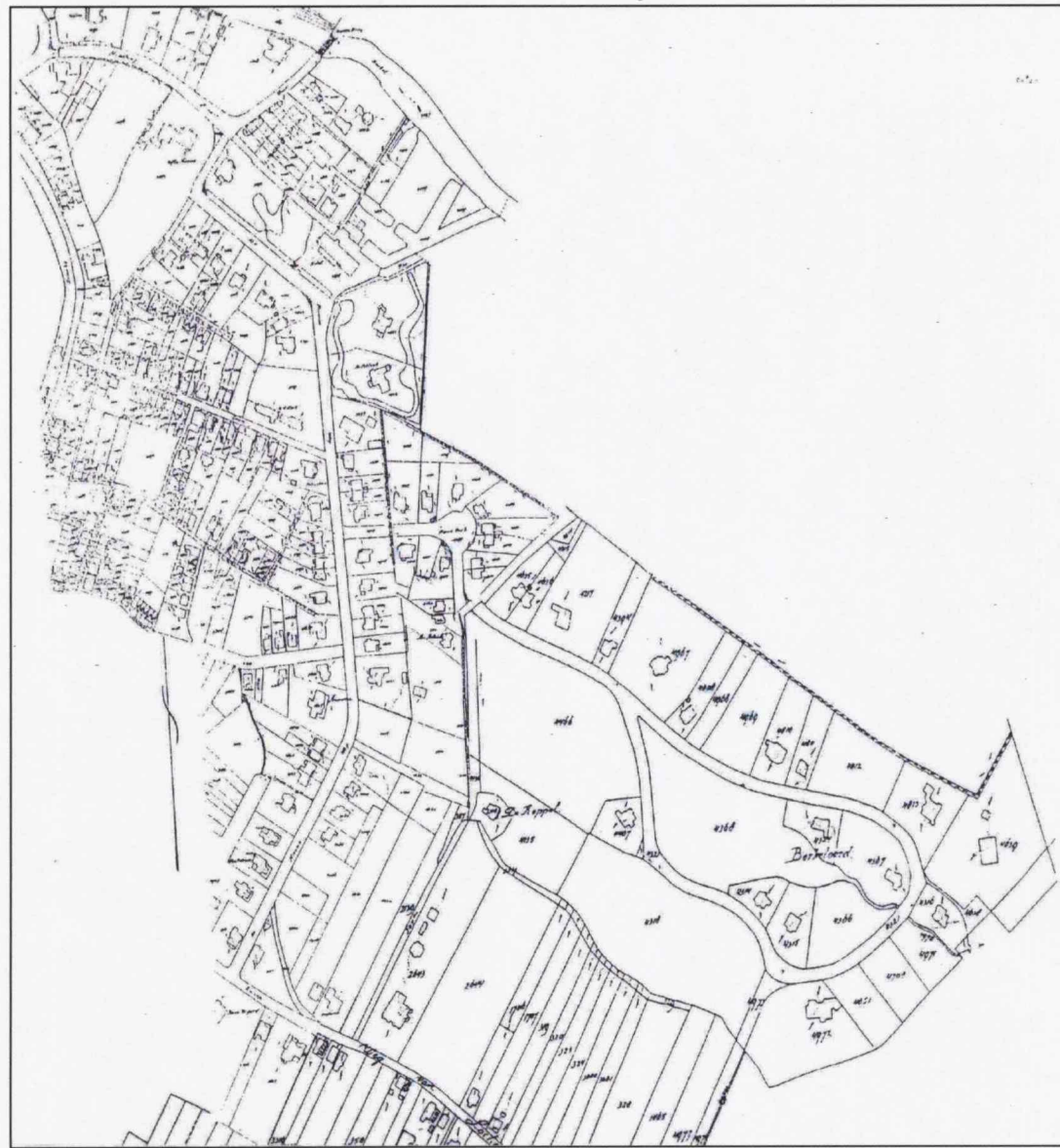
Kaart 2   Situatie omstreeks 1900

1,1052 13 1

Kaart 3 Ontwerptekening Plan villapark Berkeloord te Lochem, 1910

1.1052.13.2

Kaart 4   *Situatie omstreeks 1927*

Waarderingskaart Berkeloord - Lochem

Legenda

- grens beschermd dorpsgezicht
- meest waardevolle blikvangers
- meest waardevolle stedenbouwkundige ruimte
- meest waardevolle parkachtige groengebieden
- zichtlijnen

structuren / relictten van voor 1880

- rivier
- tracé oude lanen / paden

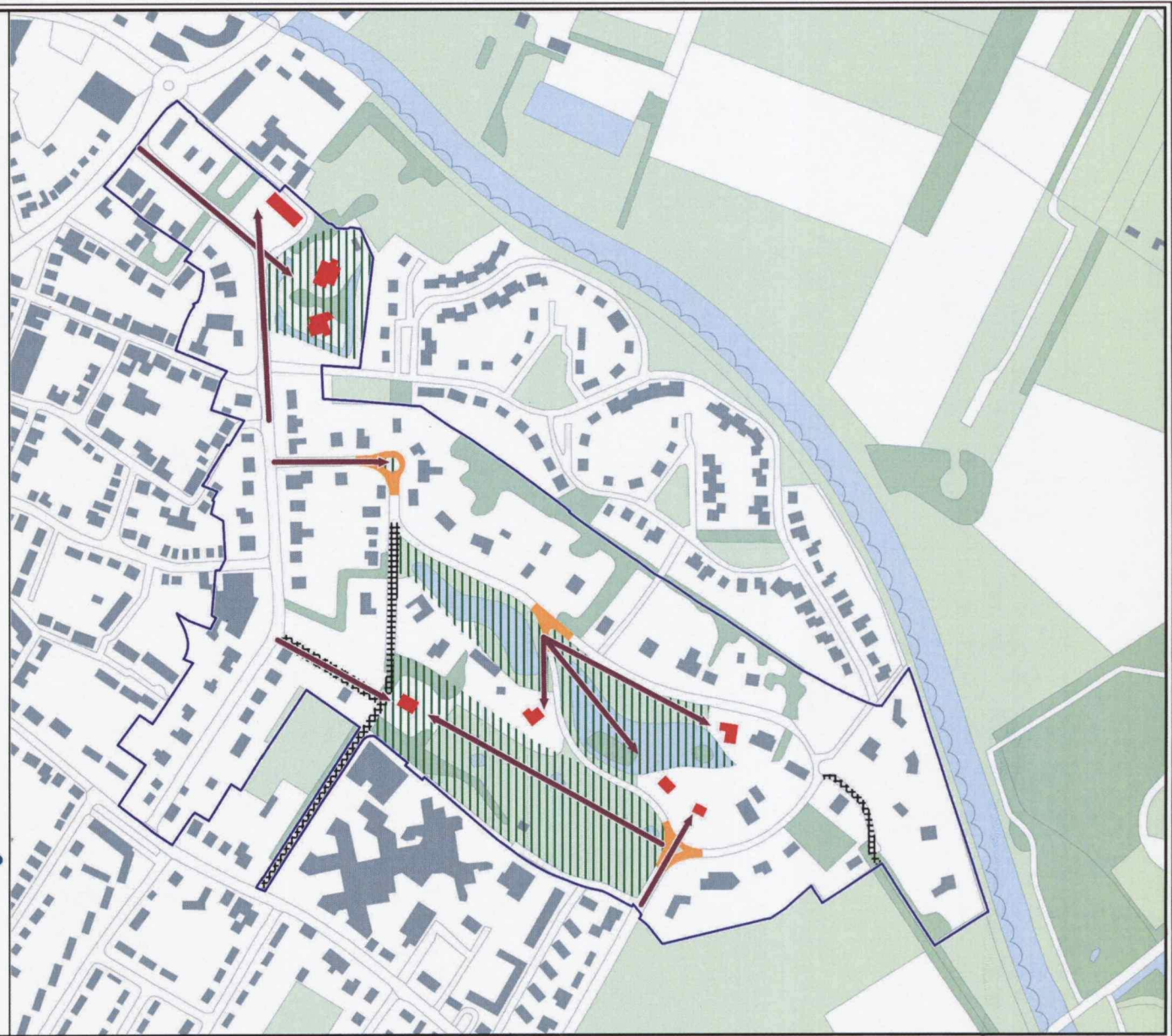
0 50 100 150 200 m

RDMZ,RIV/BB
28 april 2004

Topografische ondergrond ©
Topografische Dienst, Emmen, 2002

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

1.1.052.013.04